

Samsonowicz, Jan

Wspomnienia pośmiertne : Jan Czarnocki (1889-1951)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 44, 140-143

1951

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- 11) O konieczności pomiaru ruchu na drogach.
- 12) O konieczności ulepszenia dróg gruntowych.
- 13) Administracja drogowa I instancji.
- 14) Trzeci Polski Kongres Drogowy.
- 15) Gęstość sieci drogowej i jej miernik.
- 16) O drogach gruntowych.
- 17) Stan sieci drogowej, jej znaczenie i potrzeby.
- 18) Drogi i motoryzacja.
- 19) Wkład nauki do techniki drogowej.
- 20) Sp. M. W. Nestorowicz jako pierwszy profesor budowy dróg Politechniki Warszawskiej.
- 21) Wpływ szybkości pojazdów na siły oddziałujące na jezdnie i drogi.

Poza działalnością dydaktyczną i naukowo-badawczą prof. Borowski poświęcał wiele czasu pracom publicystycznym i społecznym. Przyjmuwał żywy udział w organizacji czterech polskich kongresów drogowych, uczestniczył w kongresach drogowych, poza granicami kraju. Był stałym członkiem i przewodniczącym Stowarzyszenia Członków Polskich Kongresów Drogowych. Był członkiem i następnie prezesem Związku Inżynierów Drogowych R.P. Był członkiem Rady Głównej Instytutu Badawczego Budownictwa a w latach I.I.1946 do I.IX.1949 r. — przewodniczącym Rady Naukowej Drogowej w tymże Instytucie. Od 1949 roku Zmarły był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i wchodził do zespołu Wydziału VI Nauk Technicznych. Był długoletnim redaktorem przedwojennego miesięcznika „Wiadomości Drogowe” i członkiem Komitetu Redakcyjnego „Drogownictwo”, „Wydawnictw Komunikacyjnych” i innych.

Na szpaltach miesięcznika „Drogownictwo” w nrze 5 z maja 1951 r. umieściłem artykuł, w którym obszernie omówiłem działalność Zmarłego prof. Leona Borowskiego. Ostatni ustęp artykułu brzmi:

„Profesor Borowski zmarł na posterunku w pełni swej działalności naukowej i zawodowej. Nauka Polska i resort gospodarki drogowej poniosły dotkliwe straty na skutek Jego śmierci, gdyż z szeregu bojowników o lepsze jutro polskiej sprawy drogowej ubył człowiek dużej wiedzy i doświadczenia, prawy, o nieskazitelnym charakterze i jasnym umyśle, człowiek wielkiego postępu, a jednocześnie bardzo skromny, niezwykle koleżeński, który każdemu chętnie służył dobrą radą i pomocą, który był nie tylko wychowawcą i nauczycielem licznych kadr drogowych w Polsce, ale jednocześnie ich opiekunem i wielkim, serdecznym przyjacielem.

Nieoczekiwana śmierć prof. Borowskiego zaskoczyła liczne szeregi drogowców w Polsce, okrywając je żałobą i pozostawiając wśród nich uczucie głębokiego smutku, żalu i dotkliwej straty”.

Cześć Jego świetlanej pamięci.

Jan Piotrowski

Jan Czarnocki

(1889—1951)

Jan Czarnocki urodził się w 1889 r. w Kielcach jako syn Jarosława i Jadwigi z Korejwów. W Kielcach uczęszczał do szkoły średniej, początkowo do gimnazjum rosyjskiego, a po strajku szkolnym w 1905 roku — do szkoły polskiej, w której przebywał do 1909 r. Już jako uczeń szkoły średniej wykazał wybitne zdolności i zamiłowania przyrodnicze, stając się inicjatorem ożywionej działalności kolekcjonerskiej i odczytowej

wśród kolegów. Początkowo interesował się przyrodą żywą, później zajął się prehistorią, a od roku 1907 poświęcił się całkowicie geologii. Wkrótce opanował doskonale skomplikowane zagadnienia stratygrafii paleozoicznej w okolicach Kielc i zebrał duże i ciekawe kolekcje skamieniałości. Umiłowanemu zajęciu poświęcał każdą wolną chwilę, zapominając nieraz o swych obowiązkach uczniowskich, co zresztą nie pociągało dla niego zbyt przykrych konsekwencji, a to dzięki życzliwemu stanowisku ówczesnych wykładowców przyrody w szkole K. Bzowskiego, a później J. Stankiewicza. Zwłaszcza ostatni trafnie ocenił Jana Czarnockiego jako przyszłego badacza i był życzliwym doradcą i opiekunem.

W latach 1911—1914 Jan Czarnocki studiuje geologię na Uniwersytecie we Lwowie, słuchając wykładów prof. R. Zubera i prof. J. Siemiradzkiego oraz biorąc żywy udział w pracach studenckich kół przyrodniczych. Wiele czasu poświęca studiowaniu zbiorów w zakładach uniwersyteckich i w Muzeum im. Dzieduszyckich, gdzie prof. Siemiradzki był kustoszem.

Pierwsza wojna światowa zastała J. Czarnockiego na pracach terenowych w Górach Świętokrzyskich. Prace te kontynuuje w r. 1915 i 1916, a od jesieni r. 1916 obejmuje stanowisko asystenta przy Zakładzie Geologii Uniwersytetu Warszawskiego, którego kierownikiem był prof. J. Lewiński. Na tym stanowisku pozostaje do końca 1918 r., opiekując się jednocześnie Pracownią Geologiczną przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, aż do czasu przejęcia tej pracowni przez nowopowstały Państwowy Instytut Geologiczny. Wówczas Jan Czarnocki opuszcza asystenturę na Uniwersytecie i przechodzi do Polskiego Instytutu Geologicznego, z którym związał swe losy na stałe — aż do swej śmierci. Pełni funkcję geologa, później zostaje starszym geologiem, naczelnikiem Wydziału i kustoszem Muzeum P.I.G. W 1938 r. otrzymuje nominację na wicedyrektora tej instytucji.

Podczas drugiej wojny światowej J. Czarnocki jako pracownik okupacyjnej instytucji Reichsstelle für Bodenforschung poświęcił się całkowicie badaniom terenowym w Górach Świętokrzyskich, przygotowując materiały do przyszłych prac, które się ukazały po uwolnieniu kraju z okupacji hitlerowskiej. Nadto zajął się opracowaniem planów wznowienia działalności P.I.G. po wojnie i reorganizacji tej instytucji. Plany te zaczął wcielać w życie, gdy w 1947 r. został powołany na stanowisko dyrektora P.I.G., a później — w związku ze znaczną rozbudową agend i zakresu działalności Instytutu — na dyrektora naczelnego.

J. Czarnocki brał żywy udział w działalności Polskiego Towarzystwa Geologicznego. W latach 1926—1928 przewodniczył Oddziałowi Warszawskiemu tego Towarzystwa. Zorganizował dwa zjazdy Towarzystwa Geologicznego w Kielcach: Zjazd pierwszy w 1921 r. i dwudziesty w 1947 r., przygotowując przewodniki zjazdowe i prowadząc wycieczki terenowe.

Uczestniczył w pracach Państwowej Komisji Ochrony Przyrody, zwłaszcza projektując założenie Parku Narodowego w Pasmie Łysogórskim. Brał żywy udział w organizacji Muzeów Regionalnych i w pracach organizacyjnych i terenowych Muzeum Ziemi.

Od roku 1927 J. Czarnocki był członkiem Towarzystwa Naukowego we Lwowie, a od 1936 r. członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Za zasługi naukowe w 1951 r. otrzymał nagrodę państwową I-go stopnia.

Działalność naukowa Jana Czarnockiego była związana głównie z Górami Świętokrzyskimi. Pracami swymi, prowadzonymi od 1907 r., przyczynił się szczególnie do rozpoznania i rozpozniomowania paleozoiku, poświęcając wszystkim systemom paleozoicznym, od kambru po cechsztyn, monograficzne opracowania. Wiele wysiłków skierował ku wyjaśnieniu zawilej tektoniki trzonu paleozoicznego Gór Świętokrzyskich i obrzeżających ten trzon, zwłaszcza od zachodu i południa, fałdów mezozoicznych. Odkrył i opisał wiele złóż kopalin użytecznych — rud żelaza, miedzi i ołowiu, barytu, węgla brunatnego, łupków bitumicznych i innych, wyjaśniając ich genezę i warunki występowania. Wynikiem sumiennych zdjęć terenowych są mapy geologiczne zachodnich części Gór Świętokrzyskich w skali 1 : 100 000, ogłoszone w latach 1919 i 1937, oraz mapa całych gór w skali 1 : 300 000 z roku 1948.

Występujące w obrębie Gór Świętokrzyskich utwory trzeciorzędowe i plejstocieńskie zostały przez J. Czarnockiego zbadane gruntownie. Rozprawa z 1931 r. o plejstocenie świętokrzyskim jest uważana za wzór syntetycznego ujęcia zagadnień sedymentacyjnych i facjalnych dla tego okресu.

W latach 1930—1936 J. Czarnocki poświęcił się specjalnie badaniom utworów trzeciorzędowych w Niecce Miechowskiej i w zapadisku podkarpackim, wygłaszając nowe poglądy na stratygrafię i rozwój facjalny tych utworów, a także na ich korelację z trzeciorzędem Podola, Ukrainy południowej i Rumunii.

Lista publikacji J. Czarnockiego, ułożona przezeń osobiście i załączona do zyciorysu, ogłoszonego w Roczniku Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (Rok XXX, 1937, Warszawa 1938 str. 69—72), składa się z 95 pozycji. Po roku 1938 (z przerwą na lata okupacji 1940—1944) ukazało się w druku dalszych kilkanaście publikacji.

Ważniejsze osiągnięcia naukowe J. Czarnockiego są zawarte w następujących rozprawach:

1) Kilka słów o odkryciu utworów karbońskich w Górach Świętokrzyskich. Spraw. T.N.W. 1916.

2) Stratygrafia i tektonika Gór Świętokrzyskich. Prace Wydziału III. T.N.W. 1919.

3) Cechsztyn w Górach Świętokrzyskich. — Spraw. P.I.G. II. 1923.

4) Kambry i jego fauna w środkowej części Gór Świętokrzyskich. — Ibidem, t. IV, zes. 1—2. 1927.

5) Profil dolnego i górnego ordowiku w Zalesiu pod Łagowem. — Ibidem, t. IV, zes. 3—4. 1928.

6) Dyluwium Gór Świętokrzyskich. — Rocznik VII. P. Twa Geol. 1931.

7) O ważniejszych zagadnieniach stratygrafii i paleografii polskiego tertonu. — Spraw. P.I.G. t. VIII, zes. 2. 1935.

8) Przegląd stratygrafii i paleogeografii dewonu dolnego Gór Świętokrzyskich. — Ibidem, t. VIII, zes. 4. 1936.

9) Nieznane poziomy ordowiku górnego na obszarze łysogórskim. — Biuletyn 15 P.I.G. 1939.

10) O odkryciu facji graptolitowej w dolnym ordowiku Gór Świętokrzyskich. — Acta Geologica Polonica, vol. I, 1, 1950.

11) Geologia regionu łysogórskiego w związku z zagadnieniem złoża rud żelaza w Rudkach. — Praca P.I.G. Nr 1, 1950.

W ostatniej obszernej rozprawie (stron 308, 10 tablic i 60 fig. w tekście) autor podaje szczegółową charakterystykę starszego paleozoiku od kambru po dewon, uzupełnia ją danymi o kulmie i cechsztynie, charakteryzuje cykle sedymentacyjne i orogeniczne w paleozoiku regionu łysogórskiego, wydziela główne i drugorzędne jednostki tektoniczne, opisuje przejawy magmatyczne, wreszcie omawia złoża mineralne regionu.

Nieprzerwana praca nad rozwojem wielkiej instytucji, jaką się stał ostatnio Państwowy Instytut Geologiczny, nie pozwoliła Janowi Czar-

nockiemu myśleć o ratowaniu wciąż pogarszającego się zdrowia. Pracuje do ostatniej chwili, nawet wówczas, gdy zdaje sobie sprawę z grożącej mu katastrofy. Zmarł 16 grudnia 1951 roku. W uznaniu Jego zasług Prezydent Rzeczypospolitej nadał mu pośmiertne wysokie odznaczenie orderowe. Pogrzeb na koszt Rządu odbył się 19 grudnia 1951 roku. Zwłoki spoczęły w Alei Zasłużonych na Powązkach.

Pracowite życie Zmarłego może być wzorem dla młodych pokoleń geologów, a jego osiągnięcia powinny stanowić bodziec do pracy nad dalszymi badaniami skorupy ziemskiej w Polsce.

Jan Samsonowicz

Henryk Gromadzki

(1886—1952)

Henryk Gromadzki urodził się 28 lipca 1886 roku w Chodczu, w pow. włocławskim. Do gimnazjum humanistycznego uczęszczał na Pradze w Warszawie. Nie mógł go jednak ukończyć, gdyż w 8-iej klasie, za czynny udział w strajku szkolnym, został z gimnazjum wydalony. W tym stanie rzeczy wyjechał do Paryża, gdzie wstąpił do École Nationale des Beaux Arts na wydział architektury, gdyż tam matury nie wymagano. Jednak w trzecim roku studiów opuścił tę szkołę, postanawiając przejść na medycynę. W tym celu pojechał do Rosji i w czerwcu 1908 roku zdał maturę w III gimnazjum humanistycznym w Kazaniu, poczem przeniósł się do Niemiec gdzie w Halle n. Saalą wstąpił na wydział lekarski. Tam też w 1913 roku uzyskał doktorat medycyny i chirurgii. Studia praktyczne odbywał w Berlinie, w charakterze wolontariusza kliniki chirurgicznej (prof. Bier) i położniczo-ginekologicznej (prof. Bumm i prof. Franz). W chwili wybuchu wojny powrócił do Warszawy, gdzie musiał nostryfikować dyplom, poczem uzyskał tytuł i prawo lekarza na uniwersytecie moskiewskim. W Moskwie przejściowo pracował w charakterze wolontariusza w klinice położniczo-ginekologicznej (prof. Pisiemski). W 1915 roku powrócił do Warszawy, gdzie rozpoczął pracę jako asystent Miejskiego Zakładu Położn.-Ginekologicznego na Pradze (dr Gromadzki senior), a równocześnie jako wolontariusz w Oddziale Chorób Wewnętrznych Szpitala Przemienienia Pańskiego (dr Zieliński), a później w Oddziale Chirurgicznym Szpitala Św. Ducha (prof. Leśniowski).

W jesieni 1920 roku objął stanowisko starszego asystenta w Klinice Położnictwa i Chorób Kobięcych Uniwersytetu Warszawskiego (prof. Czyżewicz), a następnie w tej samej Klinice stanowisko adiunkta, na którym pozostawał do 1929 roku. W okresie tym w jesieni 1927 roku uzyskał tytuł i stanowisko docenta położnictwa i ginekologii. Po ustąpieniu z Kliniki został kierownikiem Oddziału Położniczo-Ginekologicznego Szpitala Centrum Wyszakolenia Sanitarnego, na którym to stanowisku pozostawał aż do sierpnia 1935 roku, po czym objął stanowisko dyrektora Miejskiej Szkoły Położnych, na którym pozostawał do sierpnia 1944 roku. Równocześnie od grudnia 1943 roku pełnił czynności dyrektora Miejskiego Zakładu Położniczo-Ginekologicznego im. X Anny Mazowieckiej.

W pierwszym kwartale 1945 roku pełnił zastępczo obowiązki kierownika tymczasowej Kliniki Położnictwa i Chorób Kobięcych Uniwersytetu Warszawskiego, urządzonej prowizorycznie na Pradze. Podczas